

Kriminalvårdens hantering av lyhörda häktesceller

Beslutet i korthet: JO får återkommande klagomål från intagna mot olika häkten om lyhörda häktesceller och frågan har även varit uppe vid inspektioner. Anmälarna i dessa ärenden påstår att intagna i säkerhetshäkten Göteborg och Huddinge trots restriktioner kan kommunicera med varandra, att det är oväsen på nätterna och att vissa då utsätts för hot. De menar också att deras sömn och hälsa påverkas negativt. Av utredningen framgår att det finns problem med lyhörda celler i en del av landets häkten. JO ser allvarligt på problemets omfattning. Enligt henne är det anmärkningsvärt om Kriminalvården inte fullt ut kan upprätthålla restriktioner eftersom det är ägnat att påverka möjligheterna att lagföra brott och även kan ha en negativ inverkan på allmänhetens förtroende för rättsväsendet. Hon inser samtidigt att det finns svårigheter att åtgärda problemen, t.ex. kan helt ljudisolerade celler innebära säkerhetsrisker och ha en negativ inverkan på intagnas hälsa.

JO kan utifrån utredningen inte närmare bedöma hur Kriminalvården hittills har hanterat saken. Med hänsyn till lyhördhetens allvarliga konsekvenser ifrågasätter hon emellertid om inte myndigheten borde ha agerat snabbare och kraftfullare för att försöka finna kort- och långsiktiga lösningar på problemen. Hon bedömer att de beskrivna förhållandena varken är förenliga med de grundläggande värden som ska genomsyra Kriminalvårdens behandling av intagna eller myndighetens uppdrag och är under alla förhållanden kritisk till att problemen kvarstår. JO understryker det angelägna i att Kriminalvården fortsätter att arbeta aktivt med problematiken. Regeringen får en kopia av beslutet.

Bakgrund

JO har under 2020 och 2021 tagit emot klagomål mot olika häkten om lyhörda häktesceller.¹ Frågan har även varit uppe vid inspektioner av enskilda häkten.²

---

¹ Se bl.a. anmälningar i JO:s ärenden dnr 737-2020 om häktet Kronoberg, 1362-2021 om häktet Helsingborg och 3017-2021 om ett inte angivet häkte.

² Det togs upp av intagna under min inspektion av häktet Sollentuna då också ledningen bekräftade att lyhördheten är ett stort problem i flera häkten, se protokollet i dnr O 5-2020 s. 13 f.

I det här beslutet behandlas två av klagomålen. Dessa rör säkerhetshäktena Göteborg och Huddinge. I ett annat ärende har förhållandena i häktet Helsingborg utretts.³

Anmälningarna

Häktet Göteborg, dnr 8978-2020

I en anmälan som kom in till JO den 25 november 2020 framförde en intagen klagomål mot Kriminalvården, häktet Göteborg. Hon anförde i huvudsak följande.

I princip varje kväll pratar andra intagna som har restriktioner högt med varandra, t.ex. om brott som har begåtts, vad som ska sägas i förhör och hur det går att komma undan trots att man har blodfläckar på kläderna. Samtalen rör allvarliga brott såsom mord. Det är väldigt lyhört mellan cellerna, främst via celldörrarna, vilket är absurt med tanke på att det är ett säkerhetshäkte. Eftersom det råder personalbrist hjälper det inte att informera de anställda om problemet. Tillsägelser från personalen får inte heller någon effekt i de fall dessa har möjlighet att komma till avdelningen. Ljudnivån är så hög att de som svarar i stentofonen kan höra att det gapas och skriks. Belysningen i korridoren tänds när personal anländer och intagna har kodord för att uppmärksamma varandra på att personal är på väg till avdelningen. De intagna blir då tysta, vilket gör att det är svårt att lokalisera exakt var ljudet kommer ifrån. Personalen säger att de inte kan göra någonting åt situationen. Hon mår fruktansvärt dåligt på grund av oljudet och det som hon tvingas höra. Hon har vid flera tillfällen skrivit till chefer och bett om hjälp samt varit beredd att flyttas till en observationscell för att få lugn och ro.

Häktet Huddinge, dnr 2475-2021

I en anmälan som kom in till JO den 22 mars 2021 framförde en annan intagen liknande klagomål mot Kriminalvården, häktet Huddinge. Anmälaren anförde i huvudsak följande.

På en avdelning där intagna med restriktioner placeras är det som en djungel i korridoren kl. 18–02. Intagna delar information och hotar varandra. Ljuden och bankningarna är fruktansvärda. Det är tillräckligt påfrestande att vara i en cell 22–23 timmar om dygnet. Situationen förvärras när man inte kan sova. Personalen och ledningen är väl medvetna om problemet, som eskalerar utan att man gör någonting förutom att erbjuda öronproppar. Det känns som ett hån att ha restriktioner under flera månader för att inte kunna påverka utredningen när det läcker som ett såll och de intagna styr avdelningen när personalen har gått hem för dagen.

---

³ Se mitt beslut denna dag i dnr 1362-2021.

JO:s utredning

Kriminalvården uppmanades att yttra sig över uppgifterna i anmälningarna. Myndigheten ombads att redogöra för sin syn på vilken inverkan lyhörddheten har på dels de intagnas trygghet och säkerhet, dels deras möjlighet till lugn och ro på natten samt om lyhörddheten kan få andra negativa effekter.

Häktet Göteborg

I sitt remissvar anförde Kriminalvården, huvudkontoret, genom chefsjuristen, i huvudsak följande:

Utredning

Uppgifter om sakförhållandena har inhämtats från ekonomi- och fastighetsavdelningen vid Kriminalvårdens huvudkontor och region Väst, som i sin tur inhämtat underlag från häktet Göteborg. Av utredningen framgår i huvudsak följande.

Det finns en medvetenhet på häktet Göteborg om problematik med lyhörddhet i lokalerna och man försöker i den mån det är möjligt att motverka dessa. Häktet Göteborg för samtal med såväl fastighetsägaren som Kriminalvårdens ledning för att försöka komma tillrätta med problematik gällande överhörning. Vidare arbetar häktet Göteborg med rondering nattetid samt uppmanar till incidentrapportering. Under våren 2021 kommer häktet Göteborg att genomföra en intern kartläggning. Även region Väst är medveten om att det finns en problematik gällande lyhörddhet vid häktet Göteborg och arbetar med frågan tillsammans med häktet. I sammanhanget kan noteras att det nyligen har hållits en workshop i ämnet vid vilken bl.a. regionens häktesexpert deltog.

Ekonomi- och fastighetsavdelningen har arbetat och fortsätter att arbeta aktivt med Kriminalvårdens lokaler. Arbetet sker i samråd med säkerhetsavdelningen och innefattar både befintliga fastigheter och nyproduktion. Vad gäller nyproduktion, till exempel häktet Östersund och blivande häkte Kristianstad, finns stora möjligheter att arbeta aktivt med frågan om ljudöverföring. Vissa åtgärder har redan vidtagits i de nu aktuella lokalerna, men dessa har inte helt löst problemen med lyhörddhet. Att skapa ett helt ljudisolerat häktesrum kan dock medföra problem i form av en skrämmande miljö för den som placeras så. Vidare finns en säkerhetsaspekt utifrån individsynpunkt då total ljudisolering innebär att personal inte kan höra höga ljud från ett rum ut i korridoren. Utöver detta finns en arbetsmiljöaspekt då ljudisolerande dörrar är tunga vilket innebär ökad belastning för personal. Vad gäller ljudöverföring genom avlopp finns en grundläggande problematik i och med att avlopp består av sammankopplade nätverk.

Rättslig reglering

Av 1 kap. 4 § häkteslagen (2010:611) framgår att varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet.

Enligt 1 kap. 5 § häkteslagen ska verkställigheten utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. I den utsträckning det är lämpligt och den intagne samtycker till det, ska åtgärder vidtas för att ge honom eller henne det stöd och den hjälp som behövs.

Av 1 kap. 6 § häkteslagen framgår att verkställigheten inte får innebära andra begränsningar i den intagnes frihet än som följer av denna lag eller som är nödvändiga för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas.

En kontroll- eller tvångsåtgärd får endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas.

Enligt 35 kap. 15 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) gäller sekretess inom kriminalvården för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående lider men eller att fara uppkommer för att någon utsätts för våld eller lider annat allvarligt men om uppgiften röjs.

Kriminalvårdens bedömning

Av utredningen i ärendet framgår att det finns vissa problem med lyhörddhet vid häktet Göteborg. Kriminalvården är medveten om omständigheterna och arbetar aktivt med frågan. Häktet Göteborg har uppmärksammat fastighetsägaren på utmaningarna som finns samt har sett över sina rutiner gällande bl.a. rondering och incidentrapportering. Dessutom har det hållits utbildningsinsatser i ämnet för att uppmärksamma och utbilda personal om aktuella problem och risker. Fortsatta insatser är inplanerade under våren 2021.

Problemet med lyhörddhet är mångsidigt och komplext eftersom det innefattar flera frågor, risker och avvägningar. Omständigheten att häktet Göteborg kan upplevas som lyhört kan innebära risker med hänsyn till de intagnas personliga integritet och mående. Härutöver kan ljudöverföring givetvis medföra problem beträffande rättssäkerhet och sekretess.

Motsatsvis kan emellertid även ljudisolerade lokaler utgöra risker och olägenheter. Ljudisolerade rum innebär säkerhetsrisker utifrån individsynpunkt då de omöjliggör för personal att höra höga ljud från ett rum ut i korridoren. Vidare kan det upplevas som obehagligt eller skrämmande för en intagen att placeras i ett helt isolerat och ljudlöst utrymme. Ett sådant alternativ är därmed varken humant eller tryggt.

Kriminalvårdens uppdrag att bedriva häktesverksamhet innefattar en skyldighet att motverka negativa följder av frihetsberövandet. Verkställigheten ska vara human, proportionerlig och alltid ske med hänsyn till de intagnas välmående. Enligt Kriminalvårdens mening är en viss ljudöverföring i häktets lokaler ofrånkomlig. Det är också nödvändigt utifrån säkerhetssynpunkt samt med hänsyn till de intagnas mående. Vidare är upplevelsen av lyhörddhet till viss del kopplad till en enskild individs personliga upplevelse, vilket också bidrar till frågans komplexitet. Härutöver finns en arbetsmiljöaspekt då ljudisolerade dörrar är mycket tunga och därmed innebär ökad fysisk belastning för personal. Vad gäller ljudöverföring genom avlopp finns vidare en grundläggande problematik hänförlig till omständigheten att avlopp består av sammankopplade nätverk.

Sammanfattningsvis innebär lyhörddhet att ett flertal avvägningar behöver göras med hänsyn till främst rättssäkerhetsaspekter, säkerhetsfrågor, de intagnas boendesituation och personalens arbetsmiljö. Det är flera beaktansvärda intressen som måste värnas och balanseras mot varandra. Det finns i nuläget inte någon enkel byggnadsteknisk lösning att tillgå då till synes enkla åtgärder kan ge upphov till andra risker och problem. Härutöver kan konstateras att det är omöjligt att komma tillrätta med saken enbart genom byggåtgärder. Emellertid är Kriminalvården medveten om de problem som finns och bedriver ett kontinuerligt och aktivt arbete för att hitta förbättringar och lösningar som samtidigt uppfyller myndighetens höga krav på lämpliga lokaler. Kriminalvården har vidtagit ett flertal åtgärder med anledning av de brister som har noterats i häktet Göteborgs lokaler. Upplysningsvis pågår även ett arbete med att upprätta en nationell lägesbild som bland annat innefattar en redovisning av de områden som är angelägna att åtgärda på såväl kort som lång sikt.

Häktet Huddinge

I sitt remissvar anförde Kriminalvården, huvudkontoret, genom chefen för sektionen för verksjuridik, i huvudsak följande:

Utredning

Uppgifter om sakförhållandena har hämtats in från region Stockholm som i sin tur inhämtat underlag från häktet Huddinge. Av utredningen framgår i huvudsak följande.

Det finns problem med överhörning och otillåten kommunikation vid en del av landets häkten. Bristerna har varit kända sedan en längre tid tillbaka samt försvårats av den ansträngda beläggningssituationen. Mot denna bakgrund har region Stockholm beslutat att genomföra en inventering av problematiken vid regionens häkten. Härutöver har regionchefen tillsatt en arbetsgrupp med representanter från regionens häkten, säkerhetsavdelningen samt ekonomi- och fastighetsavdelningen vid Kriminalvårdens huvudkontor. Arbetsgruppen ska göra en behovsbedömning och inledningsvis ta fram förslag på åtgärder som säkerställer att ett mindre antal rum vid regionens häkten åtgärdas och risken för överhörning minskar betydligt. Därefter kan häktade individer där intresset av att restriktioner upprätthålls är som allra störst placeras i sådana rum som har åtgärdats särskilt. Den regionala arbetsgruppen ska arbeta parallellt med den centrala grupp som har i uppdrag att identifiera ansvarsområden inom Kriminalvården kopplade till problematiken med överhörning. Utifrån en lägesbild ska områden som bör prioriteras på kort och lång sikt identifieras.

Vid häktet Huddinge sker otillåten kommunikation huvudsakligen genom att dörrar saboteras så att minimala glipor bildas. Häktet arbetar med att identifiera skador på dörrar och, i mån av plats, bl.a. tillfälligt förflytta intagna till vissa bostadsrum med lägre utrustningsstandard med dubbla dörrar. Häktet Huddinge har två ljuddämpande moduler som kan placeras framför bostadsrum. Modulerna är dock skrymmande och därför går det inte att förvara fler än två i häktet av brandskyddsskäl. En tänkbar men relativt kostsam åtgärd är att bygga dubbla dörrar till cellerna. En annan tänkbar lösning är att sektionera avdelningar nattetid med någon form av provisorisk vägg.

Kriminalvården har återgett samma rättsliga reglering som i remissvaret i fråga om häktet Göteborg och hänvisat till sin där redovisade syn på vilken inverkan lyhörddhet kan ha på intagnas trygghet och säkerhet. När det gäller bedömningen av ärendet om häktet Huddinge har myndigheten anfört följande:

Av utredningen framgår att det finns vissa problem med lyhörddhet vid häktet Huddinge. Kriminalvården är medveten om omständigheterna och arbetar aktivt med frågan på lokal, regional och nationell nivå. På lokal nivå sker detta arbete genom att man regelbundet inspekterar häktets lokaler och fortlöpande ser över och nyttjar de olika praktiska lösningar som finns att tillgå. På regional nivå pågår arbetet genom en särskild arbetsgrupp som har tillsatts för att identifiera och hantera aktuella brister. Vidare har en inventering av samtliga regionens häkten genomförts. Härutöver arbetar myndigheten även med frågor kopplade till lyhörddhet på nationell nivå. Det pågår ett projekt med att upprätta en nationell lägesbild innefattande de utmaningar som finns inklusive en redovisning av de områden som är angelägna att åtgärda på såväl kort som lång sikt.

Sammanfattningsvis har myndigheten vidtagit ett flertal åtgärder med anledning av de brister som har noterats i häktet Huddinges lokaler. Kriminalvården bedriver ett kontinuerligt och aktivt arbete för att hitta förbättringar och lösningar som samtidigt uppfyller myndighetens höga krav på lämpliga lokaler.

Anmälarna fick tillfälle att kommentera respektive remissvar.

Rättsliga utgångspunkter

Kriminalvården har redogjort för rättslig reglering. Jag vill tillägga följande.

Kriminalvården ansvarar för att bedriva häktesverksamhet och ska bl.a. verka för att lagföring kan ske på ett effektivt sätt och ska särskilt vidta åtgärder som syftar till att brottslighet under verkställigheten förhindras (1 och 2 §§ förordningen [2007:1172] med instruktion för Kriminalvården).

Den som är häktad får åläggas inskränkningar i sin rätt till kontakt med omvärlden (restriktioner), om det finns risk för att han eller hon undanröjer bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning. Sådana restriktioner får meddelas endast om den häktade får underkastas restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken. Det framgår av 6 kap. 1 § häkteslagen (2010:611), HäL. Det är allmän domstol som på åklagarens begäran beslutar om restriktioner (24 kap. 5 a § rättegångsbalken).

Ett beslut om restriktioner får enligt 6 kap. 2 § HäL avse inskränkningar i rätten att placeras tillsammans med andra intagna, vistas i gemensamhet, följa vad som händer i omvärlden, inneha tidskrifter och tidningar, ta emot besök, stå i förbindelse med annan genom elektronisk kommunikation eller sända och ta emot försändelser.

Enligt 2 § andra stycket förordningen (2014:1108) om utformningen av häkten och polisarrester ska ett förvaringsrum (cell) vara tillräckligt ljudisolerat och även i övrigt utformat så att obehöriga kontakter mellan den intagne och andra om möjligt förhindras.

I 4 § andra stycket häktesförordningen (2010:2011) anges bl.a. att en intagen ska visa hänsyn mot personal och medintagna. Enligt de allmänna råden till bestämmelsen i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (KVFS 2011:2) om häkte, FARK Häkte, innebär skyldigheten t.ex. att en intagen inte får åstadkomma buller eller annat ljud som väsentligen kan störa annan intagen.

Bedömning

Kriminalvården har bekräftat att det finns problem med lyhörda häktsceller i en del av landets häkten. Det som har kommit fram om omfattningen är allvarligt. Lyhördhet, oväsen och otillåten kommunikation förekommer uppenbarligen i bl.a. häktena Göteborg och Huddinge, som klagomålen i detta beslut avser. Dessa häkten tar emot häktade med restriktioner och är två av myndighetens fem säkerhetshäkten.

Anmälarna har påstått att lyhördheten medför att intagna med restriktioner kan kommunicera med varandra på kvällar och nätter när personalnärvaron är lägre. De menar vidare att intagna delar information, t.ex. om vad som bör sägas i förhör, och att vissa av dem utsätts för hot. Vidare har de beskrivit hur ljudet och uppgifterna påverkar deras nattsömn och hälsa negativt.

Kriminalvården har inte tillbakavisat påståendet att det förekommer hot mellan intagna, och att de kan framföra dem på grund av lyhördheten. Jag kan konstatera att det är myndighetens ansvar att se till att såväl tryggheten som

säkerheten för de intagna upprätthålls. I det ingår givetvis att se till att de lokaler där de häktade befinner sig är ändamålsenligt utformade och uppfyller de krav som gäller enligt bl.a. 2 § andra stycket förordningen om utformningen av häkten och polisarrester. Det är oacceptabelt att intagna kan utsätta varandra för hot och andra verbala angrepp utan att häktespersonalen upptäcker det och kan vidta nödvändiga åtgärder.

Det är inte heller godtagbart att intagna inte kan få lugn och ro på natten. Jag har i ett annat beslut i dag uttalat mig om den negativa inverkan på intagnas fysiska och psykiska hälsa som detta kan ha och de ytterligare risker det kan leda till (se beslutet i ärendet med dnr 1362-2021). Det finns anledning understryka att redan ett frihetsberövande kan innebära mycket stora påfrestningar för den häktade. Detta gäller särskilt om det har förenats med inskränkningar i kontakterna med omvärlden och andra begränsningar. Ett sådant frihetsberövande får anses vara det mest ingripande personella tvångsmedlet som finns (jfr t.ex. prop. 2015/16:68 s. 39, JO 2016/17 s. 447 och Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, 4:e uppl., s. 288). Restriktioner kan medföra att en häktad person blir avskuren från i princip all kontakt med yttervärlden, trots att han eller hon ännu inte är dömd.

Som framgått syftar restriktioner till att hindra en häktad person från att undanröja bevis eller på annat sätt försvåra brottsutredningen mot honom eller henne. Det är således ett viktigt verktyg under en förundersökning. Som jag nyss har varit inne på rör det sig emellertid om en mycket ingripande tvångsåtgärd. Häktning och restriktioner får bara komma ifråga om skälen för åtgärderna uppväger de intrång eller men i övrigt som dessa innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse och får sedan den 1 juli 2021 som huvudregel pågå endast under en begränsad tid (se 24 kap. 1, 4 a och 5 a §§ rättegångsbalken samt 23 a § lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). Mot denna bakgrund är det anmärkningsvärt om Kriminalvården inte fullt ut kan upprätthålla restriktioner. Den omständigheten att intagna med restriktioner kan kommunicera med varandra är inte bara ägnat att påverka möjligheterna att utreda och lagföra brott, utan kan också ha en negativ inverkan på allmänhetens förtroende för rättsväsendet. Jag har förståelse för att en enskild som är föremål för t.ex. inskränkningar i kontakten med sina anhöriga ifrågasätter om tvångsåtgärden är rimlig om det är så att myndigheten likväl inte kan upprätthålla restriktioner.

JO understryker återkommande vikten av att myndigheten upprätthåller den s.k. kriminalvårdssekretessen. Det är inte acceptabelt om det finns celler som är så lyhörda att sekretessbelagda uppgifter riskerar att röjas när en intagen samtalar med häktespersonalen. Även ur denna aspekt är den problematik som behandlas i detta ärende bekymmersam.

Problemet med lyhörddhet kan alltså medföra en rad allvarliga konsekvenser. Jag inser, som Kriminalvården närmare har beskrivit, att utmaningarna och svårigheterna är komplexa. Detta inte minst med hänsyn till att även ljudisolerade

celler kan innebära säkerhetsrisker och – vilket t.ex. intagna framfört till mig vid inspektioner av häktesverksamhet som bedrivs i gamla arrestlokaler – ett starkt obehag för den som är inlåst. Även helt ljudisolerade celler kan alltså ha en negativ inverkan på intagnas hälsa. Det är positivt att myndigheten arbetar aktivt med frågan och att det arbetet sker på olika nivåer. Enligt Kriminalvården har bristerna dock varit kända sedan en längre tid tillbaka. Men det framgår inte av remissvaret när problematiken egentligen uppmärksammades och myndigheten insåg dess omfattning samt vid vilka tidpunkter de redovisade åtgärderna har vidtagits. Det är därför svårt för mig att närmare bedöma hur Kriminalvården hittills har hanterat saken. Utifrån utredningen i de nu aktuella ärendena förstår jag emellertid att många av åtgärderna har vidtagits relativt lång tid efter att myndigheten fick kännedom om problemen. Mot bakgrund av anmälarnas uppgifter, som jag inte har anledning att betvivla, är det tydligt att vidtagna åtgärder inte är tillräckliga. De beskrivna förhållandena är varken förenliga med de grundläggande värden som enligt 1 kap. 4 § HäL ska genomföra Kriminalvårdens behandling av intagna eller myndighetens uppdrag. Med hänsyn till lyhörðhetens allvarliga konsekvenser kan det ifrågasättas om inte Kriminalvården borde ha agerat snabbare och kraftfullare för att försöka finna kort- och långsiktiga lösningar på problemen. Jag är under alla förhållanden kritisk till att problemen kvarstår.

Det är mycket angeläget att Kriminalvården fortsätter att arbeta aktivt på olika nivåer med problematiken med lyhörðhet i celler och andra utrymmen i häkten. Det pågår omfattande om- och nybyggnationer av häkten och jag utgår från att myndigheten i samband med dessa tar hand om frågan. Innan nödvändiga förändringar av lokalerna har genomförts kan det enligt min mening finnas skäl för myndigheten att överväga om det bör vidtas andra åtgärder, såsom när det gäller bemanningen nattetid, för att motverka de risker och problem som lyhörðheten medför.

Med hänsyn till de frågor som berörs finner jag skäl att översända en kopia av beslutet till regeringen för kännedom.

Ärendena avslutas.